

17.3.2008

SÄMIKIELÄ TOIMÄTTUV JÁ SÄMITIGE ASÄTTEM KIELÄRÄÄDI MUŠTÄLUS SÄÄMI KIELÄLAAVÄ OLÁŠUME IIVIJN 2004 -2006

Muštälus tuávááš

Säämi kielälaavâ (1086/2003) 29 § miäldásávt addel sämikielä toimättäh oovtâst sämitige asättem kieläraađijn vaaljâpojijmiel Sämitiigán muštälus sämikielä kyeskee lahâasättem heivitmist sehe sämmilij kielälâš vuoigâdnuođâi olášumest já kielätile ovdánmist. Taat muštälus mii tääl adeluuvoo lii vuosmuš muštälus säämi kielälaavâ olášumest. Tot vuáduduvá Klemetti Näkkäljärvi sämitiigán ráhtám vijdâsub čielgiittásân, “Säämi kielälaavâ olášume iivijn 2004-2006” (mañeláá. čielgiittâs) já mii lii muštälus lahtosin. Ovdeláá mainâšum čielgiittâs lahtosijdiskuin lii luuhâmnaálá čujottásâst www.samediggi.fi

Sämitige majemuu lovottuv (statistiik) miel láá sämmiliih 9350, kiäin Suomâst äässi 8706. Paijeel peeli sist (54.9 %) äässi sämikuávu ulguubeln. **Sämikuávu ulguubeln ässee sämmilij kielälâš vuoigâdnuođâi olášuttem váátá tállân sierânâs toimâid staatävældist já Sämitiggeest.** Uáli huolâstuttee lii tot, et sämikuávu ulguubeln ässee párnááh pääccih ollásávt jieijâs kielä já jieijâskielälâš vuáđumättáttâs ulguubel (vuálá love ihásijn párnáin paijeel 70 % äässi sämikuávu ulguubeln eres kuávuin Suomâst). **Sämikulttuur já sämikielä/-kielâi siäilum váátá, et sämikielälâš vuáđumättáttâs já peivitipšo láá sierânâssajanmäksimnáál kielläid staatâ ruođâin meiddei sämikuávu ulguupiäláá kuávlust.**

Ive 2004 vuáimán puáttám udâsmittum säämi kielälaavâ válduášälâš ulmen lâi pyeredid sämmilij kielälâš vuoigâdnuođâi olášume já nanodid sämmiláid algâaalmugin turvâstum vuáduvâvâlâš (731/1999, 17.3 §) vuoigâdnuođâ toollâđ já ovdedid jieijâs kielä já kulttuur. Udđâ kielälaavâ miel kolgii sämmiliih pyehtid ášástállâđ sämikielân jieijâs tâi jieijâs hiáđu kyeskee aasijn sämikuávu kielläi já staatâ virgeomâhijn.

Čielgiittâs säämi kielälaavâ olášumest vuáduduvá vijdes luámättähkoijádâlmân, mast 169 vuástâvâldest kojâduvvojii el. tiäđuh sämikielälâš palvâlusâi vijdesnuođâst, sämikielâ tááidust já kiävtust sehe sämikielä iävtuin pargopirrâsist. Čielgiittâs čuásáttâsjuávkun lijjii säämi kielälaavâ 2 §:st mainâšum virgeomâheh, kiäid säämi kielälaahâ heiviittuvoo. Stuárráamus čuásáttâhjuávkku lâi sämikuávu kielläi pargeeh. Puohnâssân kočâmâšluámáttuvah vuolgâttuvvojii 169 vuástâvâldei já vâstâdâsah pottii 109 vuolgâtteijest. Kuávdášlâš virgeomâhijn kuođđii kojâdâlmân västidhannáa el. Laapi pirâskuávdáš, alemus haldâšemriehti, pirâsministeriö, Suáđigil kiellä ovdâalmaah já sämiradio. Vældikodeášaskutteevirgádâh, Tiervâsvuođâhuolâttâs vuoigâdnuođâtorvokuávdáš (TEO), Paa-teent- já registerhaldâttâs (PRH), Aalmugregisterkuávdáš, Itella, Sämikuávu máttáttâskuávdáš, Seenaatkidânjâsah sehe Šonjâtiittuu lájádâs almottii, et säämi kielälaahâ ij kuoská sii toimâsyergi. Čielgiittâsâst lii miäruštállum säämi kielälaavâ čonnâsemvuotâ ovdeláá mainâšum virgeomâhij já almos palvâlusâid pyevtitteijee siärvâduvâi já ovtâskâsâi háárán, kiäh lijjii almottâm, et säämi kielälaahâ ij kuoská sii syergi. Áarvu miel laahâ kuáská aainâs-uv mottoom uásild meid ovdeláá mainâšum vuástâvâldeid. Lasseen čielgiittâsâst čiälgá, et **säämi kielälaavâ 2 § virgeomâhâšluvâttállâm lii mottoom uásild rahtum puárisiähá háámán já ton suujâst sáttá adelid puástu tâi aainâs-uv čájádittee tiäđu laavâ heiviittemkenigâsvuođâst symmilâš ohtsâškodeest.**

17.3.2008

Virgeomâhij sâmi kieliá táidu

Čielgiittásâst finnejum tiáđu vuáđuld sâmi kuávu kieldái já staatá ohtáduvái virgealmain já pargein sárnuh sâmi kieliá eenikielânis puohnássân 7 % puohâin pargein. Meeri lii kiäppánâm ivveest 2000 vááijuv 2 %. Nubástus lii merhâšittee ko váldoo vuotân mon ucce lii sâmi kieliá eenikielân sárnoo pârgei juávhu koskâsvuodâlâš uásádâh kieldái já staatá pargojuávhust. Ive 2000 háarán, toi pargei uásádâh, kiáh puohtii kevttid sâmi kieliá pargostis, lii stuárnum 4,8 %. Ive 2000 puohtii sâmi kielián palváliđ 11,9 % kieldâ já staatá virgeomâhijn já ive 2006 sâmi kielián äššigâšpalválem puohtii adelid 14,8 % kieldâ já staatá virgeomâhijn. Tarkkuustâldijn sâmi kieliá ucánjáháá iberdeije uásáduv kieldái pargen, ive 2006 lâi tot 3,9 % ucceeb ko ive 2000. Pargei meeri, kiáh iä mäati sâmi kieliá, lii mottoom veerdi kiäppánâm, ive 2006 sii lijjii 70,6 % ko ive 2000 sii lijjii 73,4 %.

Peivitipšoost já máttááttástooimâst pargeeh láá 36 % tom juávhust kiáh pyehtih adelid äššigâšpalválem sâmi kielián sâmi kuávu kieldâin já staatá virgeomâhijn, mut ko sii äššigâšpalválem lii sundášum târkkilávt räijejum tiátu juávkun, ij sii pyevti rekinistid olesprosenttân. Ko peivitipšoost já máttááttástooimâst pargei prooseentlâš meeri kepiduvvoo olesprosseentmeereest, kiäppán sâmi kieliálâš äššigâšpalválem adeleije meeri 9,5 %:n.

Tuodâlâš nubástus kieldái já staatá ohtáduvái sâmi kieliá mättee ulmui meereest ij lah tábáhtum. Säämi kieliálaahâ ij lah merhâšitteht lasettâm virgeomâhij sâmi kieliá tááidu.

Kieldái já staatá ohtáduvah kalgeh riemmâđ toimáid säämi kieliálaavá olášutmân. Pyeremus vyehi toos ličij finnid puohâi uđđâ virgij já tooimâi tohâlâšvuodâ iáhtun, tâi aainâs-uv ánsun sâmi kieliá tááidu. Staatá uđđâ pálkkáátemvuáháduvâst kalga uáinid ain sâmi kieliá tááidu päälhi loptejeije ánsun sâmi kuávlust tuáimee staatá ohtáduvâin já finnodâhljádâsâin, moi toimâmkuávlun sâmi kuávu kulá.

Sâmi kieliálâš palválusâi vijododâh

Sâmi kieliá mättee virgeomâhij ucessiáhâ meereest puáhtá miäruštállâđ meiddei sâmi kieliálâš palválusâi vijododuv. Pyeremustáá sâmi kieliálâš palválusah olášuveh kieldái čuovviittástooimâin. Mudoi sâmi kuávlust tuáimee staatá ohtáduvái já sâmi kuávu kieldái sâmi kieliálâš palválusah olášuveh iänááš tulkkâpalválusâi já jurgâlusâi pehti. **Ive 2000 čielgiittâs puátusâid verdittijn sâmi kieliálâš äššigâšpalválem finnim ášâsdâldijn virgeomâhijn ij lah ennustkin puáránâm uđđâ kieliálaavâ miel.**

Säämi kieliálaavá 9 § miel virgeomâhij almottâsah, kulluuttâsah já almosinpiejâmeh sehe eres tiáđáttâsah, moh adeluvvojeh ulmuid sehe ravvuuh já ulmui kiävtun uáivildum luámáttuvah tevdimravvuidiskuun kalga sâmi kuávlust ráhtid já adelid meiddei sâmi kielián. Kieldái já virgeomâhij tiedtem sâmi kielián olášuvá tuše pelduvváid. Viermitiedettem lii tehálâš uási onnáápeeivi tábáhtuvvee tiedettem. Viermitiedettem sâmi kielián tábáhtuvá sâttummild. Sâmi kuávu kieldâin láá Učjuuvâst motomeh sâmi kieliálâš tiáđáttâsah já luámáttuvah sijdoinis. Eres sâmi kuávu kieldái viermisiijdoin iä lah sâmi kieliálâš tiáđáttâsah.

Sâmi kuávu virgeomâheh láá säämi kieliálaavá 12-16 § miel kenigittum toimâttid äššikiirjijd sâmi kielián já ornid äššigâšpalválemtilálâšvuodâid tulkkum, jis sâmi kieliálâš olmooš návt táttu. Tulkkum ornim lii virgeomâháá kenigâsvuotâ, mutâ lii puáttâm oovdân om. kieldâ uástupalválusâin et sâmi-

17.3.2008

kieläláš palválem finnee, jis äššigáš jieš uárnee olssis tulkkum. Säämi kielälaahá váátá virgeomáháá ornid tulkkum já lasseen kielälaavá 18 § mielđ virgeomáháš kalga visásmitteđ toimáidis sirdedijn kieldá uálguupiäláá orgaan pyevtitemnáál, et pargo tipšodijn adeluvvoo tuárvi säämi kielälaavá miäldásáš palválem.

Säämi kielälaavá olášuumán čujottum meriruttá

Sosiaal- já tiervásvuodápalvulusái ornim várás lii ovdáskodde staatá budjetist ive 2002 ráájist mieđettám meriruudá sámi kieläláš sosiaal- já tiervásvuodápalvulusái pyevtitem várás máksimnáál Sämitige pehti kieldáid. Čuovviittástooimá uásild vuáđu-já luvvátáhmáttáttás koloh moh šaddeh sámi kielân adelum máttáttásást, sajanmáksojeh olesmiárasávt sámi kuávlu kieldáid. Lasseen sámi kuávlu kieldáid máksoo kyevtkielälášvuodálase, mon ohtán aggán lii kieldá ässeilohomeeri.

Staatá budjetist čujottuvvoo säämi kielälaavá 31 § mielđ meriruttá staatátorjui sámi kuávlu kieldáid, servikuddijd sehe säämi kielälaavá 18 §:st uáivildum ovtáskássáid (el. kuálástuskuávluh, meccivaljehoittámseervih já meccihoittámseervih) säämi kielälaavá heivitmist šaddee sierânás lasekoloi várás. Torjuuh láá mieđettum om. pargojuávhu sámi kielä oppámist šaddee koloid, tegu pálháláš virgerijjávuođáid já sajasii pálkki koloid. Tađe várás lii lamaš kevttimnáálá enámustáá 128.638 € ive 2004, 128.700 € ive 2005 já 130.000 € ive 2006 já 130.000 € ive 2007. Ive 2004 säämi kielälaavá heivittem lasekoloin váridum meriruudáin kevttui 64,3%, ive 2005 meriruudást kevttui 99,4% já ive 2006 tast kevttui 63,6,% já ive 2007 meriruudást kevttui 89 %.

Sámi kieläláš palvulusái naavcái lasettem ij lah vaikuttám viđáht sámi kieläláš palvulusái ovdánmân Suomást. Kieldah uáinih távjá säämi kielälaavá olášume nahcâkoččámáššân já siámást vájalditeh et toh iä lah kiävttám puoh säämi kieläláhâasáttás adelem máhđulášvuodáid pyerrin. Virgeomáheh iä keevti tarbášân säämi kielälaavá ruttádem máhđulášvuodáid, mii hiájusmit sámi kieläláš äššigášpalválem.

Maht finnejum ruttádem vaikut sámi kieläláš palvulusáid kalga pasted čielgid já ruttádem kevttim kalga čuávnuđ aktiivlávť budjetekonomia pehti.

Säämi kielälaavá ruttádem kyeskee ceehi (31 §) kolgáččij mutteđ nuuvť, et lahâasátláš kieldá vuáđupalvulusái eres pyevtiteijeh já kieldâovtástumeh, main sámi kuávlu kieldá tái uási tast lii mielđi, váldoo meiddei säämi kielälaavá miäldásáš staatátorjuu pirráđáhân.

Staatá kolgáččij jo-uv čujottid puoh sámi kieläláš palvulusái pyevtittás ruttádem sämitige pehti tái kocceed pyerebeht ruttádem kevttim eromášávt kyevtkielälášvuodálase mieđeettijn.

Kielälase já jvehimvuáduseh

Kieldái staatáuásilaavá (1147/96) 12 § mielđ sámi kuávlu kieldah finnejeh kilälasseen euromere, mii lii 10 prosenttid almos staatáuási vuáđu-uásist. Sisášijministeriö tiáđui mielđ 10 prosenttid meerháš ovdámerkkân ihán 2007 ohtsis 5 314 euro lasattás tai kieldái staatáuásán, mii juáhás kieldái kooská nuuvť, et Iánudáh finnee 5 638, Aanaar 19 854, Suádigil 25 980 já Ucjjuhá 3 842 eurod. Kielälase lii uáivildum kyevtkielälášvuodást šaddee lasekoloi várás. Kielälase máksoo almos staatáuási stuáruduv mielđ, já talle tot ij västid sámi kieläláš ulmui uási kieldá olmoošlovvoost. Sámi kuávlu kieldáin finnee Suádigil stuárráamus lase, veikká tobbeen ässäih ucemustáá sámmiliih já tuotávuođást Suádigil kieldá lii puoh ucemustáá ornim sámi kieläláš palvulusáid kuávlustis. Ucjjuv

17.3.2008

kielâ, mii lii áinoo Suomâ sämmilášeenâbloholâš kielâ, finnee puoh uemus lase. Kielälase máksimist ij meiddei valduu vuotân tot, et Aanaar kielâ lii neeljikielâlâš kielâ: Kielâst kiávtttojuh suomâkielâ lasseen aanaarkielâ, nuorttâkielâ já tavekielâ, já talle sämikielâin šaddee koloh láá stuár-
ráábeh.

Maht säämi kielâlaahâ váldoo vuástá já sämmilij kielâlâš vuoigâdвуодâi kocceem

Säämi kielâlaavâ vuástávâldim eereeb motomijd spiekâstmijd lii ianááš reagistem äššigâšái vátamuššáid. Sämikielâlâš palvâlusah iä lah tuotâvuodâst rahtum luándulâžžân já sämikielâlâš palvâlusah uárnejuvvojuh tuše talle, ko ulmuuh mättih taid käibidiđ. Säämi kielâlaahân kullee virgeomâhij kenigâsvuodah čäittiđ, et sij palvâleh sämikielân já ovdedeh sämikielâ kevttim, láá páaccâm motomáid virgeomâháid epičielgâsin. Čielgiittâsâst, mii lii taan muštâlus vuáđdun čialgá, et motomijn kielâin já staatâ virgeomâhijn iä lah tárkkilis tiáđuh jieškote-uv sämikielâi iáruin. Tietimettumvuotâ lâi el. tast kotemuš sämikielâ kuávlust sárnoo, mon sämikielâ palvâlus kuávlust tarbâšuvvo tai maid sämikielâid virgâduv pargeeh sárnuh.

Säämi kielâlaavâ 28 § mielđ juáhâš virgeomâhâš kocá jieijâš toimâsyergist säämi kielâlaavâ nuávdittem. Laavâ 24 §:n kulá almosnjuolgâdus, mon mielđ kalga virgeomâhâš toimâinis jiešráđálávt anneeđ huolâ tast, et säämi kielâlaavâ turvim kielâlâš vuoigâdвуодah olášuveh argâelimist. Čielgiittâs vuáđuld tah prinsii pah iä olášuu syemmilâš ohtsâškodeest aainâskin säämi kielâlaavâ uáivildem vuovvijn. Vástâdâsâin vuáttoo čielgâsávt jurdâččemyehi, mon mielđ laahâ nuávdittuvvo eskân talle ko kiinii äášist huámášit. Virgeomâheh láá säämi kielâlaavâ vuástâsávt sirdám taan ovdâsvástâdâš äššigâššáidsis. Maangâin vástâdâsâin poodij uáinusân sämikielâlâš palvâlusâi táárbu váájuvuotâ. Säämi kielâlaavâ mielđ kalga virgeomâhâš čäittiđ et sun palvâl sämikielân. Nuuvtpa sämikielâlâš palvâlusâi tárbu váátá ain meiddei palvâlusâi faallâm sämikielân já ovdâsvástâdâš säämi kielâlaavâ nuávdistmist lii virgeomâhist.

Säämi kielâlaahâ lii lamaš vyeimist nelji ive já tom toimâmvuotâ ij lah testajum viđâsubboohrt riehtivuáhâduv pehti. Máhđulávt virgeomâheh, kiáid säämi kielâlaavâ rikkomist puáhtá kuoddáliđ, láá ovdâskode riehtiäššialmai, riehtikansler, läni haldáttâš, poolis já ucceeblohovâldâlâš. Säämi kielâlaavâ vuáđuld láá ovdâskode riehtiäššialmai puáttám kulmâ kuoddâlem, moh kyeskih sämikielâlâš luámáttuvâi váilum já tilâlâšvuodâ mast tulkum lâi uárnejum sämikielân, mut áášânkullee kirjáliih dokumeentah iä lamaš jurgâlum sämikielân já sämikielâlâš pevdikirje tuodâlâšvuodâ. Ovdâskode riehtiäššialmai lii ive 2007 loopâst (20.12.2007 Dnr:h 3905/07, 3906/07, 3722/4/05) adelem miárádâsâinis kiddim säämi kielâlaavâ vuáđuld huámášume toos, et poolishaldâšem kuávdâšlâš luámáttuvah já rángâštâsmiárádâsluámáttuvah sehe monâttállâmrvuvuuh iä lah finniimist sämikielân.

Sämmilij kielâlâš vuoigâdвуодâi visâsmitmân säämi kielâlaavâ rikkomušâi pyehtim riehtivuáhâduv pirráđâhân lii eromâš tehâlâš säämi kielâlaavâ olášume-uv tááhust. Rikkomušâi čielgiimân já estimân kalga ráhtid čielgá kuoddâlem- já rángâštemvuáhâduv.

Toimâiävtuttâsah

Sämmilij kielâlâš vuoigâdвуодâi olášume váátá tiedettem säämi kielâlaavâst, virgeomâhijn kelijdeijee sämikielâttááidu sehe ekonomâlâš naavcâid sämikielâlâš toimâ juátkojeijee tuárjumân. Staatâvâldi kalga čujottiđ ruudâid kelijdeijee sämikielâlâš palvâlusâi pyevtitmân sämikuávlust.

17.3.2008

Muštálusân láá lohtum čielgiittás tárkkilis toimáiävtuttásahah, moh láá ton vuáđđun, já moiguin sämmilij kieläláš vuoigádvuođáid puávtáččij pyeredid já ovdedid.

Sämikuávu kieldáid já staatáhaldásem ohtáduváid kyeskee iävtuttásah:

1. Sämikuávu kieldah, staatá virgáduvah/finnodáhlájádásáh já sämiorganisaatioh kalgeh tieddettid já škovlid merikoskásávt pargeidis säämi kielälaavást.
2. Sämikuávu kieldah, staatá virgáduvah/finnodáhlájádásáh já sämiorganisaatioh kalgeh tieddettid já kuoráttállád tom, maht säämi kielälaahá vaikut pargosiärváduv tooimân.
3. Sämikuávu kieldah, staatá virgáduvah/finnodáhlájádásáh já sämiorganisaatioh kalgeh ráhtid muneldeijee vuáháduv tast, maht tulkkum tái sämikieläláš äššigášpalválem uárnejuvoo toimásyergist já kalgeh tieddettid aalmugân tain ulmuin, kiáh pyehtih adelid äššigášpalválem sämikielân.
4. Säämi kielälaavá olásume kalga čuávvuđ budjetekonomia já palválusái kvaliteet miel. Sä-mikieläláš palválusái pyevtitmân finnejum ruttádem já toi kevttim kalga sieránistid budje-tijn.
5. Sämikuávu kieldah já staatá ohtáduvah kalgeh ráhtid mittedemvuáháduváid, maht sämikieläláš palválusáid, toi toimámvuodá já vaikuttás puáhtá mittedid.
6. Sämikieläláš äššigášpalválusáin já toi toimámvuodást kalga nuurráđ merikooskái äššigášma-cáttás já nomáttum macáttás kalga lede uáassin sämikieläláš palválusái mittedemvuáháduv já árvun sämikieläláš palválusái toimámvuodást.
7. Äššigáššáid kalga aktiivlávt tieddettid sii vuoigádvuođáin já säämi kielälaavá adelem vuoigádvuođáin palválussáid, tái talle ovdedid sämikielá kevttim säämi kielälaavá vaattám vuov-vijn.
8. Säämi kielälaavá iävtui tevdim sämikuávlust lii meiddei jurdáččemkoččámáš. Uáassin kieldái oovtviárdásášvuáváámijd já täsiárvupargo kalgeh kieldah já staatá ohtáduvah lasettid pargeidis tiáđu sämmilijn, sii kulttuurist, ohtsáškodáláš sajaduvástis já historjást. Taat tiádu lasettičij ibárdás säämi kielälaavá iävtui kuáttá. Jyehi sämikuávu kieldân já staatá ohtáduv-váid kolgáččij ornid toimásuorgij miel maągákkulttuurlášvuodá-, oovtviárdásášvuodá- já täsiárvuškovliittás, mast kiedávuššuuččii eres lasseen sämmilášvuotân já säämi kielälaahân kullee äáših.
9. Sämikuávu kieldah já staatá ohtáduvah kalgeh toimáidis oovdettijn ovtástállád tooimáid já viirgijd nuuvt, et tááláš sämikieltáidusáš pargojuávkku kevttuuččij ávkkín kieldá tái ohtáduv sämikieläláš palválusái/tulkkumpalválusái pyevtitteijen. Taan palválusást kalga tieddettid äššigáššáid. Kieldái já staatá ohtáduvah kalgeh karttid toimásuorgijnis pargee sämikieltáidusáš pargeid já tiáđuštállád sii máhđulášvuodá já haalu toimáđ tulkkân.
10. Sämikuávu jyehi tuáimee staatá já kieldá ohtáduvást kalga lede tarbášân vijdes vuáhádáh sämikielá uápui tuárjumân. Škovlimmáhđulášvuodáin já kielátááidü vaikuttásáin pálkkátmân kalga aktiivlávt tieddettid pargeid.
11. Sämikuávu kieldálaš já staatálaš palválusáid fálee ohtáduvah kalgeh vuáđudid äššigášregis-terijd, main lii äššigáš mietámáš äššigášregisterân, já mast čialgá tot sämikielá, moin sun haalijd jieijás palváluđ. Registerist kolgáččij čielgáđ, et haalijd-uv äššigáš njálmáláš já kir-jáláš palválusáid sämikielân. Register kolgáččij lede aktiivláš kiávtust ain äššigáškuáhtáámij ohtávuodást já ton vievást puávtáččij čuosáttid sämikieläláš palválusáid.

17.3.2008

12. Nk. sämikielâ kielälase prooseentlâš mere kolgáččij luptid. Táálâš kielälase ij movtjidit sämikielâ luhâmân. Nubástutmáin pálkkáátemvuáhádud kalga sämikielâ luhámist toohâđ ekonoomlávť kyedittejee.
13. Nuuvť kuhháá ko aanaar- já nuorttâkielâ uásild ij lah virgálâš kielâtááidũ čäittim-/tuhhiitemvuáhádâh (tegu kielâťutkos) uárnejum, noomâť säämi kielârääđi äššitobdeelävdikode, mon pargon lii tábâhtuskuáhtásávť tuodâšťid ulmuu kielâtááidũ aanaar- já nuorttâkielâ uásild. Kieldâlâš já staatâ ohtâđuvah kolgáččii toollâđ paargonuuccâmtilálâšvuodâin taam tuodâšťus siämmááviärdásâžžân kielâťutkosáin já –tuodâšťusáin nuuvť kuhháá ko aanaar- já nuorttâkielâ uásild ij lah máhđulâšvuotâ kielâťutkosân já –tuodâšťusân.
14. Sämiuávľu virgeomâheh já eres pargoadeleijeeh kalgeh sämikielâ sárnoo pargei tähidid siämmáá-árvusijd ekonoomlâš máhđulâšvuodâid já eres toorjâvuáhádudvâid luuhâđ sämikielâ tegu sämikielâ mäťihánnáá pargei-uv.
15. Kieldah kalgeh säämi kielâlaavâ 18 § miäldásávť kocceed uástupalvâlusáin já kieldâovťástumij tooimâst et sämmilij kielâlâš vuoigâđvuodâh olâšuveh já vaattâđ, et palvâlusâi uárnejeeh čuávľuvuh säämi kielâlaavâ olâšume já nuávđitteh säämi kielâlaavâ jieijâš toimâinis.

Staatâ tâi lahâasâťťâš kyeskee iävťuttâšah:

1. Säämi kielâlaavâ kalga nubástutteđ (31 §) nuuvť, et lahâasâťľâš kieldâlâš vuáđupalvâlusâid pyevťittejee eres finnoduvah já kieldâovťástumeh main sämikuávľu kieldâ tâi uási tast lii mielđi, váldojeh meiddei säämi kielâlaavâ miäldásâš staatâtorjuu pirráđâhân (31 §).
2. Sämiuávľulâš vuáđumâťťâťťâš já peivťipšo kalga leđe sierânâssajanmäksimnáál staatâ ruodâin kieldâid meiddei sämikuávľu ulguupiäláá kuávľust.
3. Staatâ kalga väldid vuotân toimâinis, et staatâhaldâšem pyevťivâšvuodâohjelm iästâ sämikuávľust sämikielâlâš pargojuávľu pálkkááťtem já ášťâ säämi kielâlaavâ olâšume. Pyevťivâšvuodâohjelm kalga olâšutteđ väldimáin vuotân säämi kielâlaavâ. Meid kieldâ- já palvâlemráhtusudâsmitmist kalga väldid vuotân, et udâsmittem ij uážu kepidid sämikielâlâš palvâlusâid. Máhđuliih kieldâovťástitmeheh iä uážu hiäjusmitteđ sämikielâlâš palvâlusâid, veikkâ kieldâ olmoošmeeri muttuuččij syemmilâšeenâblohhoon.
4. Staatâ kalga jo-uv kanavistid puoh sämikielâlâš palvâlusâi pyevťittâšâi ruttâdem sämitige pehti tâi kocceed pyerebeht ruttâdem kevťtim eromâšávť kyevtikielâlâšvuodâľase miedetťijn, tâi talle ráhtid ruttâdem vaastâlâžžân.
5. Staatâlâš já kieldâlâš almoshaldâšem ášástállâmluámâťťuvah kolgáččij puoh jurgâľid sämikielân.
6. Sämiuávľu ulguupiälááh staatâ ohtâđuvah já ministeriöh kolgáččii jurgâľid sämmilijđ kyeskee laavâid já kuávđâšľâš aalmug vuoigâđvuodâid já kenigâšvuodâid kyeskee tiedettempâpárijd/raavâkirjâid sämikielân.
7. Staatâ uđđâ pálkkááťtemvuáhđuvâst kalga sämikielâ táidũ leđe päälhi loptejeejee ánsun ain sämikuávľust tuáimee staatâ ohtâđuvâst tâi finnodâhljâđâšâst, moi toimâkuávľun sämikuávľu kulâ.
8. Staatâ kalga ovdedid toimâinis já ruttâdmis vievâst sämikielâlâš tiäđusirdem šoddâm Suomân sehe toohâđ máhđulâžžân puohâi sämmilij täsiárvulijđ máhđulâšvuodâid čuávľuđ sämikielâlâš uđđâsijd jiärmâľij tijmeaagij.
9. Staatâ kalga čujottid sämitige pehti jyehimnáál merikoskâsii meriruudâ sämikielâlâš pärnái já nuorâi kerhotooimâ ruttâdmân.

17.3.2008

10. Staatá kalga tulkkuumijnis ráhtid taid vuáđuprinsiipáid, moi mielđ meriduvvojev toh virgeomáheh, maid säämi kielälaahá kuáská virgeomáháštoomá luánu keežild.
11. Sämmilij kieläláš vuoigáđvuodái visásmitmán säämi kielälaavá rikkomušái pyehtim riehti-vuáháduv pírřádáhân lii uáli teháláš säämi kielälaavá olášume-uv tááhust. Rikkomušái čielgiimân já estimân kalga ráhtid čielgá kuoddálem- já rángáštemvuáháduv.

Škovlimvuáháduv kyeskee iävtuttásah:

1. Juo áámmátškoliittásast kalga völdid vuotân sämikieltáidusii pargojuávhu tárbu já tooháđ máhđulážžân sämikielâ luuhâm juo škovliittásääigi. Videokáidusmáttááttás pehti puáhtá máttááttás ornid Maadá-Suomân-uv. Eromáš stuorrâ sämikielâtáidusáš pargojuávhu tárbu lii poolisvuomijn, Laapi etikuávdáást já sosiaal- já tiervásvuodâ-syergist.
2. Sämičuávu kieldái vuáđumáttááttásast já nube tääsi máttááttásast kalga kiedávuššáđ säämi kielälaavá já kieläláš vuoigáđvuodáid.
3. Sämičuávlun áámmát-pargojuávhu škuávejeijee oppálájádásái máttááttásast (el. Laapi ollâopáttâh, Oulu ollâopáttuv Giellagas-instituut já šoddádemtiettui tiedâkodde sehe Ruávinjaargá áámmátollášskovlá, SMK já poolisáámmátollášskovlá) kalgeh kiedávuššáđ säämi kielälaavá já ton kenigásvuodáid.
4. Oovtviárdásášvuodálaavá já säämi kielälaavá máhđulážžân toohâm positiivláš sierânâskohtálem kalga kevttid ävkkín vijdásubboht škovlimvuáháduvást. Sämičieläláš palvâlusáid kalgá turvástid juo škovlimpaje ääigi nk. sämmiláštiätumeerijn kuávdášláš škovlimsuorgijn, main kielâtiätumeeri ij vala lah.

Iänááš Sämitige kyeskee iävtuttásah:

1. Sämitigge kalga algáttid čielgimpargo sämičieläláš palvâlusái tuurvástmist já oovdedmist sämičuávu ulguubeln oovtást riehtiministeriöin, sämiseervijguin já ucceeblohováldálážžáin.
2. Sämmilij kieläláš vuoigáđvuodái olášutmân ličij ávháláš, jis sämitigge vuáđudičij oovtást sämičuávu kieldáiguin mottoomlágánijd kielâkuávdáid, main toimáččii sämikieltáidusiih virgealmaah já toimâulmuuh. Kuávdáin sämmiliih puávtáččii eellid viežžâmin sämičieläláš áššigášpalválem já kojíádmín ravvuid já tiáđuid el. säämi kielälaavást já sämmilij kieläláš vuoigáđvuodáin sämičuávu kieldái já staatá virgeomáhijn.
3. Kieldah, staatá ohtáduvah já sämitigge kolgáččii tutkáđ máhđulášvuodáid vuáđuid ohtsijd viirgijd, moiguin sämičieläláš palvâlusah turvástuuččii.
4. Sämitigge kalga tiedettid aktiivlávť säämi kielälaavást sämmiláid já movtjidittid sämmilijd kevttid sämičielâ.
5. Sämitigge kolgáččij vuáđuid ive kielâtaho - palhášume, mii miedettuuččij pyeremustáá sämmilij kieläláš tile pyeredâm staatá tâi kieldái ohtádáhân tâi eres uázžoi já návť toovân movtjiditáčij positiivlávť virgeomáhijd pyeredid sämmilij kieläláš tile.
6. Sämitigge kalga toimâinis faalláđ kielâpalvâlusáid meid sämikieltáidusáid já išedid sämmilijd sämičieläláš ášásdâlmist virgeomáhijn.

17.3.2008

7. Sämitigge kalga faalláđ tái čäittid tom, kote pasta faalláđ säämi kielälaahán já sämi-kulttuurán kullee škovlim- já máttááttáspalvulusáid kielläid, staatá virgáduvváid já finnodáhlájádássáid.
8. Sämitigge kalga haaháđ pisováš ruttádem sämmiláš rávisulmuid sämikielá luuhám- já čäällimtäáidü hahámán já čäittid tahheid, kiáh uárnejeh sämikielá škovlim.
9. Sämitigge já staatá kolgáččáin toimáidiskuoin já ruttádmijguin adelid máhđulášvuodá sämikieläláš rijjá čuovviittáspargo máttááttásán.
10. Puáttee säämi kieläláháčielgiittás várás kolgáččij tutkáđ adelid máhđulášvuodá ov- tástid oovtiárdásášvuodálaavá olášume já säämi kielälaavá olášume čuávum sämi- kuávlust.
11. Säämi kielärááđist vuáđuduvvoo orgaan, mast lii jiejjás meriruttá já mon puáhtá jie- čánás haldášid já stivrid kielâovdedemtoimáid. Sämielâ toimáttáh sirdoo kielärááđi vuálásázzán já sämikielâ toimáttáh ovdeduvvoo kielâkuávdáá suundán äššitobden sä- mikielâ kyeskee koččámášáin.

Erkki Lumisalmi
Säämi kielärááđi saavájođetteijee

Siiri Jomppanen
Kielâtorvočálee

(Muštálus tuhhiittum kielärááđi čuákkimist 7.3.2008)